

végét is úgy, hogy a spárga fület képezzen a rúdra akasztáshoz. A kamrába vezet innen a kolbász útja, ahol a rudak állványra kerülnek, és ott a késztermék hűvös, de nem huzatos helyen pihen, szárad 1-2 napig.

A füstölés

Korábban sok háznál a szabadkéménybe került a kolbász, ahol a konyha keletkező füstje lassú, hideg füsttel tartósította. Később általánosabb lett az erre a célra épített *házi füstölő* használata, ma pedig a *hivatásos füstölő vállalkozókhoz* kerül a család egész évi tartalmát jelentő kolbászmennyiség. Hogy ez mennyi, az családonként, annak nagyságától, étkezési szokásától jelentősen függ, de általában fejenként 15–25 kilóval számolnak.

Az esti vacsoránál sok más finomsággal együtt, a *kolbász minősítése* volt a legfontosabb. A tálon, szálaban feltett, kemencében megsütött, gyönyörű színű és pompás ízű kolbász elégedettséggel tölthette el a közreműködőket és megnyugvással a háziakat.

A füstölés időtartama sok tényezőtől függ. Ideálisan, száraz téli időben 5–6 nap. A füstöléshez használt anyag kukoricacsutkától a keményfa fűrészporokig tart. Mindenki mára esküszik, természetesen.

A felhasználó

A füstrol lekerülő kolbászok visszakerülnek a *vályogfalú, földes, kamrába*, ahol a vastag *három hónapig érik*. Ekkorra lesz igazi, semmivel nem összetéveszthető színű, illatú és ízű igazi csabai házi kolbász!

A család biztos élelemtartaléka így a nyári nagymunkákra, de még az őszi betakarításra is biztosított volt. A kolbász jól adagolható, sok kenyérrel is ehető, szeretett étel. Adható a munkába menőnek ebédre, az iskolába menőnek uzsonnára, és nagyon sok ételbe, mai szóval élve *ízfokozóként*. És adható váratlanul érkező vendég elé, küldhető távol élő rokonnak, és ahogy Csabán mondják, *jó valutaként működik* orvosnál, ügyvédnél, ügyes-bajos dolgok intézésénél mindenhol.

Ma több kizűzem és egyre több engedéllyel rendelkező östermelő állít elő különböző, de jellegét, receptjét tekintve egységes csabai kolbászt, melynek értékesítéséhez az utóbbi 12 évben jó reklámnak bizonyult az évenként, októberben megrendezésre kerülő *Csabai Kolbászfesztivál*.

Dr Ambrus Zoltán

Felhasznált irodalom: Békéscsaba története. I. kötet: a kezdetektől 1848-ig. Békéscsaba, 1991. – Dedinszki Gyula: A csabai kolbász. Békéscsaba 2005. – Haán Lajos: Békés-Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról. Békéscsaba 1866. – Krupa András: Jeles napok a Békéscsabán és környékén élő szlovákoknál. Békéscsaba, 1971. – Szabó Ferenc: Békéscsaba mezőgazdasága az örökválságtól az első világháborúig (1846–1914). In: Tanulmányok Békéscsaba történetéből. Békéscsaba 1970. – Szabó István, Cs.: Adatok a Körös-vidék XVIII–XIX. századi sertés-kereskedelméről: sertések színe, jegye, egyedi megjelölése. Debrecen 1994.

Az év madarai 2009-ben

Az idén 35 éves Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) 1979-ben indította el „Az év madara” nevet viselő programját, amellyel egy-egy arra érdemes madárfaj megővésének és fennmaradásának szükségességére kívánja felhívni a figyelmet.

Már a kezdeti években is volt példa arra, hogy nem kizárólag egy faj (pl. a fehér gólya, túzok) hanem rokon fajokat tartalmazó csoportok (pl. cinegék, rozsdafarkúak, pacsirták) kerültek a figyelem homlokterébe. Az idei évben azonban ennél is rendhagyóbb módon az év madara címen két olyan faj osztozik, melyeknek látszólag semmi közük egymáshoz.

Az egyik faj a magyarság kedvelt madarai közé tartozó sólymok kevésbé ismert kistermetű képviselője: a kék vércse (*Falco vespertinus*), míg a másik faj a közismertnek bátran, ám közkedveltnek korántsem mondható fekete színű tollruhát viselő vetési varjú (*Corvus frugilegus*). S hogy mi hozza közös nevezőre a két fajt? Erről lesz szó a következőkben.

A sólyomfélék jellemzően nem építenek fészket: vagy természetes üregekben, sziklapárkányokon költik ki tojásaikat, vagy – és itt kapcsolódnak össze az idei év madarai – elfoglalják más, nagy méretű és stabil fészket építő fajok költőhelyeit.

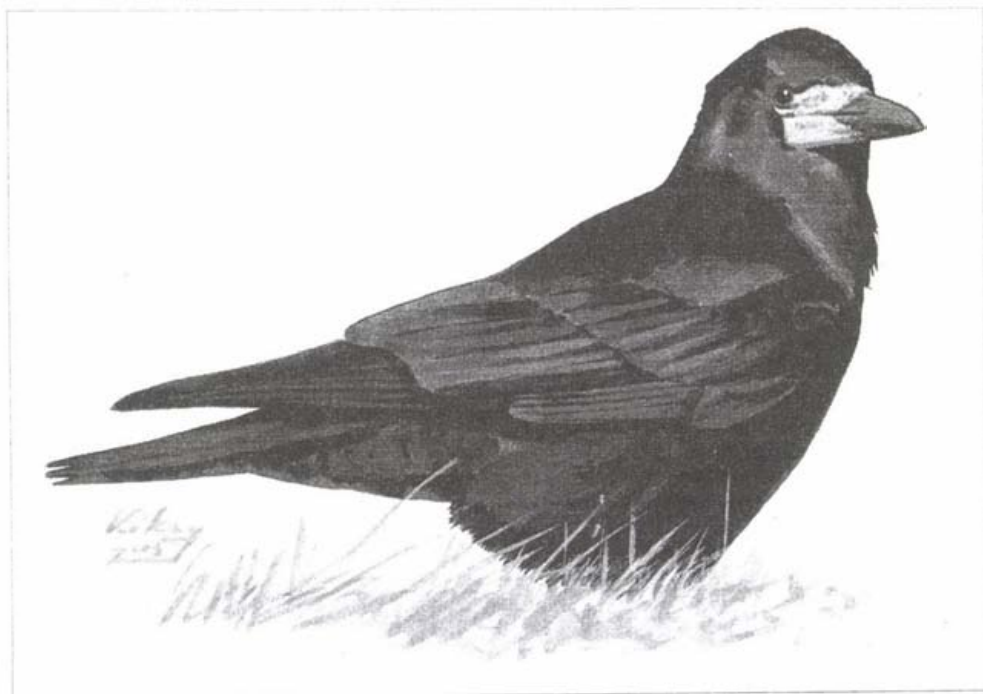
A kék vércse elterjedésének nyugati határát a Kárpát-medence jelenti. Mivel legszívesebben nagy termetű repülő rovarokkal táplálkozik, ezért a téli időszakban hazánkból igen messzire, Dél-Afrika területeire kényszerül elvonnulni. A távolságból eredően viszonylag korán (szeptember táján) elhagyja Magyarországot, s – a vonuló fajok általános visszaérkezését tekintve is későn – csak április közepén-végén tér vissza.

A vetési (vagy ahogy egyszínű fekete tollruhája miatt régebben nevezték: pápista) varjú a téli időszakban nagy seregekben járja hazánk sík és dombvidéki tájait, településeit. Akár több ezres létszámú csapatai is összeverődnek (sőt az Alföld egyes területein, pl. Debrecenben nem ritkák a több tízezer példányt számláló éjszakai csapatok), amelyek nappal előszeretettel forgatják ki a kommunális hulladékból a még hasznosítható részeket. Szinte felmérhetetlen, hogy milyen mennyiségű amúgy kárba vesző szerves anyagot hasznosítanak így, ezek az észak és kelet felől érkező fekete seregek. A tavaszi időszakra eltűnnek a károgó csapatok, s helyüket a dél felől visszaérkező, nálunk költő madarak veszik át.

A vetési varjak kolóniákban érzik jól magukat, így az alföldi és dombvidéki facsoportokban, akácfontokban ún. varjútelepeket alkotnak az egymáshoz igen közel épített fészkekből. A varjúfélék közé legendásan intelligens madárfajok tartoznak: a vetési varjú korábbi vadászata, fészkeinek leverése, a telepek zavarása és tizedelése oda vezetett, hogy a faj egyszerűen élőhelyet váltott, és beköltözött a

Kékvércse

Vetési varjú (Kókay Szabolcs rajzai)

nagyvárosok parkjaiba, arborétumaiba, vagy bárhova, ahol az ilyen jellegű közvetlen zaklatások elől nyugalmat talál.

Furcsa látványt nyújtanak pl. egy orvosi rendelő udvarán álló facsoporton feketéllő fészkek, s az állandóan civakodó, rendezkedő madarak a tisztaságnak sem tesznek jót – mégis úgy tűnik működik a dolog. Mindazonáltal jelentős természetvédelmi problémát okoznak ezek az urbánus környezetbe települő kolóniák: akaratlanul is a kék vércse sikeres fészkelésének, fiókanevelésének gátjaivá válnak.

A kék vércse kis termetű és igen szociális faj lévén szintén telepekben érzi jól, és biztonságban magát. Az ilyen helyen fészkelő párok fiókanevelése sokkal sikeresebb, mint a ragadozóknak és egyéb hatásoknak kiszolgáltatott, elszórtan (ún. szoliter módon) fészkelő pároké. A kék vércse – s mellette még más fajok is, többek közt az erdei fülesbagoly (*Asio otus*) és a vörös vércse (*Falco tinnunculus*) – előszeretettel települt be az emberi környezettől távolabb fekvő erdőkben, facsoportokban lévő vetési varjak telepeire, ahol a varjúfiókák kirepülése után szinte azonnal elkezdődött a vércsék családi élete. Egy-egy ilyen telep meglátogatása a szakember számára is igen izgalmas és látványos dolog, hát még egy érdeklődő laikus számára! A hangok, színek és szagok kavalkádjá lenyűgöző: az élet lüktetése, a fajok sokfélesége kézzelfoghatóvá válik. Azonban mindez gyakorlatilag már a múlté. Alig találni már természetes jellegű környezetben lévő, nagy létszámú varjútelepet, s a vércsék sajnálatos módon korántsem olyan alkalmazkodóak, mint a varjak, a településeket, az emberi környezetet elkerülik. Így a június elején költésbe kezdő kék vércse párok jobb híján ezüstfa- vagy bokorsávok elhagyott szarkafészkeiket foglalják el, ezzel együtt vállalva azt a sajnos nagyon is fennálló kockázatot, hogy a tojások vagy kis fiókák a ragadozók áldozataivá válnak, s ezzel együtt – a rövid rendelkezésre álló reprodukciós idő miatt – az adott évi szaporulat már nem is lesz pótolható, így az állomány fogyatkozásnak indul.

A hazai madártani szakemberek több évtizede vizsgálják a vércsék és a varjak állományváltozásainak irányát és mértékét, előbbi a természetvédelmi, utóbbit a gazdasági érdekektől vezérelve, ugyanis a vetési varjú korábban a mezőgazdasági kártevők palettáján is szerepelt. A múlt század második felében jellemző módon a nagytablás, kevésbé változatos élőhelyeket kínáló monokultúras mezőgazdasági művelés dívott, amelynek sebezhetősége épp a sokféleség hiányában rejtett. Az alapvetően állati táplálékon élő varjak rákaptak a kukoricára és más, könnyen hozzáférhető haszonnövényre, amely révén a faj elsősorú közellenséggé lépett elő a gazdálkodók szemében. A kevésbé hatékony löfegyveres gyérítés mellett széles körben kezdték alkalmazni a csak varjúfélékre ható méreggel (ún. F1-es foszfor-szörppel) kezelt tojásokat, aminek sikere nem maradt el: néhány év alatt a vetési varjú fészkelő-állománya harmadára csökkent, s a korábbi nagy, több száz párt számláló telepek is eltűntek. Ez a – holisztikus természetvédelmi szemlélettel erősen kétesnek mondható – „siker” vezetett oda, hogy a faj ma már törvényes védelmet élvez, természetvédelmi értéke egyedenként 10 000 forint. A faj jelenlegi állománya 25 000 pár körül alakul, szemben az 1980-as években ismert 250 000 párral.

A fentiek ismeretében már nem meglepő, hogy a kék vércse, amelyet a hatályos jogszabályok a fokozottan védett madárfajok között tartanak nyilván (500.000 forintot egyedenkénti természetvédelmi értékkel), hasonló irányú és mértékű változást mutatott be az elmúlt évtizedekben. A húsz évvel ezelőtti majd' 3000 párra rúgó magyarországi populációja ma jó esetben is alig éri el az 1000 fészkelő párt. Ezzel együtt népesebb telepek alig akadnak, így a hortobágyi Ohaton lévő, egykor kék vércsék erdejének nevezett telep (amelynél hasonló című filmjét 1953-ban forgatta Homoki-Nagy István) is már a múlté...

Persze nincs minden veszve: mivel az Európai Unió területén belül hazánkban él a faj legjelentősebb állománya, ezért közösségi forrásból (az ún. LIFE alaphól nyert pályázat révén) program indult a faj Kárpát-medencei állományának megmentésére.

A főbb célkitűzések egyike a fészkelőhelyek számának gyarapítása, amit mesterséges lakóhelyek nyújtásával érnek el a szakemberek. Eddig mintegy 100 telepen több mint 3000 speciális vércse-ládát helyeztek ki a programban részt vevő Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, öt hazai nemzetipark-igazgatóság (jelesül a Bükk, a Duna-Ipoly, a Hortobágy, a Kiskunsági és a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság) valamint az Erdélyben működő Bihar Megyei Környezetvédelmi Ügynökség és Milvus Csoport.

A védelmi program igazi sikere az lesz, ha a megerősödő állományok unokáink számára is lehetővé teszik a Kárpát-medence pusztái felett bogarászó kék vércsék látványában való gyönyörködést, s ezzel együtt a biológiai sokféleség fennmaradását!¹

Selmecci Kovács Ádám

¹ A kék vércsék védelmi programjáról további információkat a <http://www.falcoproject.hu> címen olvashatnak az érdeklődők.